

УДК 636.599.735.51:591.463.1

Інтенсивність окисних процесів та якість спермійів бугаїв за додавання в розріджувач наносукцинатів мікроелементів

І.М. Яремчук¹, Н.В. Кузьміна¹, М.М. Шаран¹, Д.Д. Остапів¹, С.Й. Кава²
oddost@ukr.net

¹Інститут біології тварин НААН,
вул. Василя Стуса, 38, Львів, 79000, Україна;

²Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Досліджували вплив органічної форми Mn^{2+} , Cu^{2+} і Zn^{2+} у вигляді наносукцинату на інтенсивність окисних процесів у спермі та виживання спермійів, розріджених лактозо-жовтково-гліцеринним розріджувачем еякулятів бугаїв. Встановлено, що дихальна активність сперми у контролі – $2,7 \pm 0,44$ нг-атом $O/xv \times 0,1$ мл сперми, а за додавання наносукцинатів мікроелементів змінюється і залежить від дози в розріджувачі й ролі окремого мікроелемента в обмінних процесах спермійів. Так, $0,06$ мг/л Zn^{2+} -сукцинату майже не змінює дихальну активність ($2,3 \pm 0,43$ нг-атом $O/xv \times 0,1$ мл сперми), за $0,6$ мг/л на $44,5\%$ знижує інтенсивність дихання, яка за $3,0$ мг/л становить $1,2 \pm 0,33$ нг-атом $O/xv \times 0,1$ мл сперми. Різниця між контролем і максимальною дозою Zn^{2+} -сукцинату – $55,6\%$ ($P < 0,05$), а сила впливу зростаючого вмісту комплексної сполуки в розрідженій спермі на дихальну активність середньої сили ($\eta = 0,529$). Додавання Cu^{2+} і Mn^{2+} -сукцинату в розріджені еякуляти бугая проявляє подібну залежність: інтенсивність дихання за максимальних доз менша, відповідно, на $59,3$ і $66,7\%$ ($P < 0,01-0,001$). Сила впливу зростаючого вмісту Cu^{2+} - і Mn^{2+} -сукцинату в розрідженій спермі на дихальну активність середньої сили (відповідно, $\eta = 0,544$ і $0,600$). Одночасно додавання пропорційно наростаючих доз наносукцинатів мікроелементів знижує на $0,05 - 0,11$ мВ/ $xv \times 0,1$ мл сперми відновну здатність. При цьому зі збільшенням вмісту наносукцинатів мікроелементів у розрідженій спермі зростає кількість зразків, у яких виявлено підвищення потенціалу середовища. Залежність відновної здатності від збільшення доз наносукцинатів мікроелементів у розрідженій спермі – $\eta = 0,544-0,831$. Активність СДГ за додавання $0,06$ мг/л Zn^{2+} -сукцинату в розріджені еякуляти проявляє тенденцію до підвищення (на $16,6\%$; $44,2 \pm 8,03$ од/год $\times 0,1$ мл сперми), а за вищого вмісту – до зниження на $9,8-20,4\%$ ($P > 0,05$) порівняно з контролем. Аналогічні зміни встановлені за додавання Mn^{2+} -сукцинату, однак різниця між контролем та максимальним вмістом ($1,0$ мг/л) становить $30,3\%$ ($P > 0,05$). За пропорційного підвищення Cu^{2+} -сукцинату величина активності ензиму поступово знижується: за $0,04$ мг/л – на $27,3\%$ і за $0,4$ мг/л – на $58,3\%$ ($P < 0,05$). Виживання спермійів у середовищі розрідження за низьких доз наносукцинатів мікроелементів не змінюється ($152,0-168,0$ год), за $0,1$ мг/л Mn^{2+} -сукцинату підвищується на 12 год до $172,0$ год, а за максимальних величин Zn^{2+} - і Cu^{2+} – знижується на 12 год, порівняно з контролем.

Ключові слова: мікроелементи, наносукцинати, окисні процеси, спермії, виживання, еякуляти, бугаї.

Интенсивность окислительных процессов и качество спермиев быков при добавлении в разбавитель наносукцинатов микроэлементов

І.М. Яремчук¹, Н.В. Кузьміна¹, Д.Д. Остапів¹, М.М. Шаран¹, С.Й. Кава²
oddost@ukr.net

¹Інститут біології живих тварин НААН,
вул. Василя Стуса, 38, Львів, 79000, Україна;

²Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,

Citation:

Yaremchuk, I., Kuzmina, N., Ostapiv, D., Sharan, M., Kava, S. (2017). Oxidative processes intensity and quality of bull semen when adding microelements nanosuccinate compounds. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(77), 185–189.

ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина;

Исследовали влияние органической формы Mn^{2+} , Cu^{2+} и Zn^{2+} в виде наносукцината на интенсивность окислительных процессов в сперме и выживание спермиев в разбавленных лактозо-желточно-глицериновым разбавителем эякулятов быков. Установлено, что дыхательная активность спермы в контроле – $2,7 \pm 0,44$ нг-атом $O/мин \times 0,1$ мл спермы, а при добавлении наносукцинатов микроэлементов изменяется и зависит от дозы в разбавителе и роли отдельного микроэлемента в обменных процессах спермиев. Так, $0,06$ мг/л Zn^{2+} -сукцината почти не изменяет дыхательную активность ($2,3 \pm 0,43$ нг-атом $O/мин \times 0,1$ мл спермы), $0,6$ мг/л на $44,5\%$ снижает интенсивность дыхания, которая при $3,0$ мг/л составляет $1,2 \pm 0,33$ нг-атом $O/мин \times 0,1$ мл спермы. Разница между контролем и максимальной дозой Zn^{2+} -сукцината – $55,6\%$ ($P < 0,05$), а сила влияния увеличения содержания комплексного соединения в разбавленной сперме на дыхательную активность средней силы ($\eta = 0,529$). Добавление Cu^{2+} и Mn^{2+} -сукцината в разбавленные эякуляты быка проявляет подобную зависимость: интенсивность дыхания при максимальных дозах меньше соответственно на $59,3$ и $66,7\%$ ($P < 0,01-0,001$). Сила влияния увеличения содержания Cu^{2+} - и Mn^{2+} -сукцината в разбавленной сперме на дыхательную активность средней силы (соответственно, $\eta = 0,544$ и $0,600$). Одновременно добавление пропорционально нарастающих доз наносукцинатов микроэлементов снижает на $0,05-0,11$ $mV/мин \times 0,1$ мл спермы восстановительную способность. При этом с увеличением содержания наносукцинатов микроэлементов в разбавленной сперме увеличивается число проб, в которых установлено повышение потенциала среды. Зависимость восстановительной способности от увеличения доз наносукцинатов микроэлементов в разбавленной сперме – $\eta = 0,544-0,831$. Активность СДГ при добавлении $0,06$ мг/л Zn^{2+} -сукцината в разбавленные эякуляты проявляет тенденцию к повышению (на $16,6\%$; $44,2 \pm 8,03$ ед/ч $\times 0,1$ мл спермы), а при высоком содержании – к снижению на $9,8-20,4\%$ ($P < 0,05$) по сравнению с контролем. Аналогичные изменения установлены при добавлении Mn^{2+} -сукцината, однако разница между контролем и максимальным содержанием ($1,0$ мг/л) составляет $30,3\%$ ($P < 0,05$). При пропорциональном повышении Cu^{2+} -сукцината величина активности энзима постепенно снижается: при $0,04$ мг/л – на $27,3\%$ и $0,4$ мг/л – на $58,3\%$ ($P < 0,05$). Выживание спермиев в разбавленной сперме при низких дозах наносукцинатов микроэлементов не изменяется ($152,0-168,0$ ч), при $0,1$ мг/л Mn^{2+} -сукцината повышается на 12 ч до $172,0$ ч, а при максимальных величинах Zn^{2+} - и Cu^{2+} – снижается на 12 ч по сравнению с контролем.

Ключевые слова: микроэлементы, наносукциматы, окислительные процессы, сперми, выживание, эякуляты, быки.

Oxidative processes intensity and quality of bull semen when adding microelements nanosuccinate compounds

I. Yaremchuk¹, N. Kuzmina¹, D. Ostapiv¹, M. Sharan¹, S. Kava²
oddost@ukr.net

¹Institute of Animal Biology of NAAS, Lviv,
Vasyl Stus Str., 38, Lviv, 79000, Ukraine;

²Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S. Gzhytskyj,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

We investigated influence of organic compounds (succinates) of Mn^{2+} , Cu^{2+} and Zn^{2+} on the intensity of oxidative processes in sperm and the survival of spermatozoa in bull ejaculates diluted by lactose-yolk-glycerin diluent. Respiration activity in control is 2.7 ± 0.44 ng-atom $O/min \times 0.1$ ml of semen, and when adding microelements succinate compounds changes and depends on dose and role of microelement in spermatozoa metabolism. When adding 0.06 mg/l Zn^{2+} -succinate, respiration activity is on control level. Dose increase to 0.6 mg/l leads to decrease oxygen consumption on 44.5% , and at highest dose – 3.0 mg/l respiration activity is 1.2 ± 0.33 ng-atom $O/min \times 0.1$ ml of semen. Impact strength of Zn^{2+} -succinate increasing content in diluted bull sperm on respiration activity is medium ($\eta = 0.529$). Analogically, when adding 0.004 mg/l Cu^{2+} - and 0.01 Mn^{2+} -succinate respiratory activity is on control levels: respiration intensity at maximal doses is lower on 59.3 and 66.7% ($P < 0.01-0.001$). Impact strength of Cu^{2+} and Mn^{2+} -succinate increasing concentration in diluted bull sperm on respiration activity is medium ($\eta = 0.544$ and 0.600). Simultaneously, addition of increasing doses of microelements succinates decreases redox ability on $0.05-0.11$ $mV/min \times 0.1$ ml of semen. Thus, the number of sperm samples which revealed enhancing the potential of environment increases. Correlation between redox ability and increase of microelement succinates in diluted semen is $\eta = 0.544-0.831$. When adding Zn^{2+} -succinate in dose 0.06 mg/l succinate dehydrogenase activity has a decreasing tendency (on 16.6% ; 44.2 ± 8.03 UI/h $\times 0.1$ ml of semen), and higher concentrations lowers on $9.8-20.4\%$ ($P > 0.05$) comparing to control. Analogical changes are registered when adding Mn^{2+} -succinate, but at maximal dose (1.0 mg/l) decrease is higher (30.3% comparing to control ($P < 0.05$)). Cu^{2+} -succinate has a negative effect on succinate dehydrogenase activity – independently from dose activity is lower than in control and is: at 0.04 mg/l – on 27.3% and at 0.4 mg/l – on 58.3% ($P < 0.05$). When adding low doses of succinate microelements to diluent, spermatozoa survival is on control level ($152.0-168.0$ hours). Addition of 0.1 mg/l Mn^{2+} -succinates increases spermatozoa 12 hours to 172.0 hours, and at maximal doses of Zn^{2+} - i Cu^{2+} -succinate survival lowers on 12 hours comparing to control.

Key words: microelements, nanosuccinate, oxidative processes, spermatozoa, survival, ejaculate, bull

Вступ

Якість і запліднювальна здатність сперміїв залежить від фізіологічних характеристик еякулятів бугаїв (Iablonskyi et al., 2009). При цьому, виживання і стійкість статевих клітин до зовнішніх чинників забезпе-

чуються ензимами сперми, які беруть участь у використанні енергетичних субстратів, руйнуванні активних форм Оксигену та знищенні цитотоксичних продуктів обміну. Активність ензимів забезпечується присутністю кофакторів, до яких належать: Zn^{2+} , Cu^{2+} і Mn^{2+} . Зокрема, Zn^{2+} входить в активні центри чис-

ленних ензимів гліколізу й пентозофосфатного шляху окиснення глюкози, Cu^{2+} забезпечує активність ензимів дихального ланцюга і протеїназ, а Mn^{2+} – ензимів циклу Кребса. Крім того, вказані мікроелементи входять в активні центри першої ланки ензиматичного антиоксидантного захисту – супероксиддисмутази (СОД). Відомо, що СОД існує в сперміях у трьох генетично зумовлених ізоформах, які містять у каталітичному центрі йони: Mn^{2+} – мітохондріальний; Zn^{2+} і Cu^{2+} – цитоплазматичний і екзоцелюлярний (Houston-Ludlam, 2003; Skrzycki and Czebot, 2004; Kuzmina and Ostapiv, 2010). При цьому доведено, що від активності вказаного ензиму та співвідношення його ізозимів, вмісту міді залежить виживання і відповідно запліднювальна здатність статевих клітин (Eghbali et al., 2008).

Оскільки при розрідженні еякулятів знижуються концентрації вказаних йонів, одним зі шляхів нормалізації активності ензимів й забезпечення фізіологічних якостей та запліднювальної здатності сперміїв є додавання кофакторів. Однак, використання мікроелементів у вигляді солей у складі розріджувачів не ефективне. Це зумовлено нетривалим контактом їх зі статевими клітинами після розрідження сперми, низькою проникливістю через мембрани та здатністю включатись у метаболізм. Покращити і забезпечити ефективну дію мікроелементів, нормалізуючи метаболізм сперміїв, можна шляхом використання їх у поєднанні з органічними кислотами, зокрема у вигляді сукцинатів.

Мета досліджень – вивчити вплив органічної форми Mn^{2+} , Cu^{2+} і Zn^{2+} у вигляді наносукцинату на інтенсивність окисних процесів у спермі та виживання сперміїв, розріджених лактозо-жовтково-гліцериним розріджувачем еякулятів бугаїв.

Матеріал і методи досліджень

Дослідження проведені в Інституті біології тварин НААН, Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені

С.З. Гжицького та ЛНВЦ «Західплемресурси». Сперму отримували на штучну вагіну з режимом використання бугаїв дуплетна садка два рази на тиждень. Для досліджень відібрані еякуляти ($n = 17$) об'ємом 2–6 мл, концентрацією – $0,7\text{--}1,5 \times 10^9$ клітин/мл та активністю 7,5–8,0 бала сперміїв. Сперму, розріджену лактозо-жовтково-гліцериним розріджувачем, ділили на частини: контрольну – без додавання та дослідні – з додаванням наносукцинатів мікроелементів: Zn^{2+} – 0,06, 0,6 і 3,0; Cu^{2+} – 0,004, 0,04 та 0,4; Mn^{2+} – 0,01, 0,1 і 1,0 мг/л. Синтез сполук металів з сукцинатом здійснено з використанням аквананотехнології Українським державним науково-дослідним інститутом нанотехнологій і ресурсозбереження (м. Київ).

Визначали: виживання сперміїв (год) за температури 2–4 °С до припинення поступального руху, дихальну активність – полярографічно (нг-атом $\text{O}/\text{хв} \times 0,1$ мл сперми) за температури 38,5 °С (Lukjanova et al., 1982) і відновну здатність – потенціометрично ($\text{mV}/\text{хв} \times 0,1$ мл сперми) (Shtol'c et al., 1980), активність сукцинатдегідрогенази (СДГ; $\text{од}/\text{год} \times 0,1$ мл сперми) (Chukhrii and Klevets, 1978). Інтенсивність дихання і відновну здатність сперми досліджували у фосфатно-сольовому буфері (NaCl –0,8 г, KCl –0,02 г, Na_2HPO_4 –0,11 г, KH_2PO_4 –0,02 г, MgCl_2 –0,01 г, H_2O до 100 мл). Статистичний аналіз цифрового матеріалу проведено за М.О. Плохінським (Plohinskij, 1969).

Результати та їх обговорення

Дихальна активність сперми у контролі – $2,7 \pm 0,44$ нг-атом $\text{O}/\text{хв} \times 0,1$ мл сперми, а за додавання мікроелементів у вигляді наносполуки з сукцинатом змінюється неоднозначно і залежить від дози в розріджувачі й ролі окремого мікроелемента в обмінних процесах сперміїв. Так, додавання 0,06 мг/л Zn^{2+} -сукцинату в розріджену сперму майже не змінює дихальну активність, яка становить $2,3 \pm 0,43$ нг-атом $\text{O}/\text{хв} \times 0,1$ мл сперми (табл. 1).

Таблиця 1

Інтенсивність окисних процесів у спермі бугаїв за додавання наносукцинатів металів у лактозо-жовтково-гліцериний розріджувач, $\text{M} \pm \text{m}$

Умови досліджу	мг/л	n	Дихальна активність, нг-атом $\text{O}/\text{хв} \times 0,1$ мл сперми	Відновна здатність, $\text{mV}/\text{хв} \times 0,1$ мл сперми			
				n	зниження	n	зростання
Контроль	-----	17	$2,7 \pm 0,44$	6	$0,12 \pm 0,03$	2	$0,09 \pm 0,03$
За додавання наносукцинатів: Zn^{2+}	3,0	3	$1,2 \pm 0,33^*$	-	-	3	$0,10 \pm 0,05$
	0,6	3	$1,5 \pm 0,40$	-	-	3	$0,06 \pm 0,04$
	0,06	3	$2,3 \pm 0,43$	-	-	3	$0,03 \pm 0,03$
	η		0,529		-		0,544
Cu^{2+}	0,4	3	$1,1 \pm 0,21^{**}$	-	-	3	$0,11 \pm 0,01$
	0,04	3	$1,5 \pm 0,37^*$	-	-	3	$0,12 \pm 0,02$
	0,004	3	$2,6 \pm 0,64$	1	$0,04 \pm 0,00$	2	$0,001 \pm 0,001$
	η		0,544		-		0,776
Mn^{2+}	1,0	3	$0,9 \pm 0,12^{***}$	1	$0,01 \pm 0,00$	3	$0,01 \pm 0,001$
	0,1	3	$1,3 \pm 0,38^*$	1	$0,07 \pm 0,00$	2	$0,01 \pm 0,001$
	0,01	3	$2,0 \pm 0,48$	2	$0,07 \pm 0,02$	1	$0,01 \pm 0,000$
	η		0,600		-		0,831

Примітка. Різниця статично вірогідна порівняно з контролем: * $P < 0,05$; ** $P < 0,01$; *** $P < 0,001$

Збільшення до 0,6 мг/л Zn²⁺-сукцинату в розріджених еякулятах на 44,5% знижує інтенсивність дихання, яка за 3,0 мг/л – становить 1,2 ± 0,33 нг-атом O/хв×0,1 мл сперми. Різниця між контролем і максимальною дозою Zn²⁺-сукцинату – 55,6% (P < 0,05), а сила впливу зростаючого вмісту комплексної сполуки в розрідженій спермі на дихальну активність середньої сили (η = 0,529).

Додавання Cu²⁺ і Mn²⁺-сукцинату в розріджені еякуляти бугая проявляє подібну залежність. За 0,004 мг/л Cu²⁺-сукцинату і 0,01 мг/л Mn²⁺-сукцинату дихальна активність сперми перебуває в межах 2,0–2,6 нг-атом O/хв×0,1 мл сперми. Збільшення вмісту вказаних наносукцинатів мікроелементів у 10 разів у розріджених еякулятах інгібує відповідно на 44,5 і 51,9% (P < 0,05) дихальну активність. Збільшення ще в 10 раз вмісту Cu²⁺ і Mn²⁺-сукцинатів характеризує найнижчу дихальну активність сперми (відповідно, 0,9–1,1 нг-атом O/хв×0,1 мл сперми). Величина значення досліджуваного показника менша відповідно на 59,3 і 66,7% (P < 0,01–0,001) порівняно з контролем. Сила впливу зростаючого вмісту Cu²⁺ і Mn²⁺-сукцинатів в розрідженій спермі на дихальну активність середньої сили (відповідно, η = 0,544 і 0,600).

Одночасно за додавання пропорційно наростаючих доз наносукцинатів мікроелементів в розрідженій спермі знижується відновна здатність на 0,05–0,11 мV/хв×0,1мл сперми. При цьому зі збільшенням вмісту вказаних сполук у розрідженій спермі зростає кількість зразків, у яких виявлено підвищення потенціалу середовища. Залежність відновної здатності від збільшення доз наносукцинатів мікроелементів у розрідженій спермі – η = 0,544–0,831.

Активність СДГ за додавання 0,06 мг/л Zn²⁺-сукцинату в розріджені еякуляти проявляє тенденцію до підвищення (на 16,6%; 44,2 ± 8,03 од/год×0,1 мл сперми), а за вищого вмісту – до зниження на 9,8–20,4% (P > 0,05) порівняно з контролем. Аналогічні зміни встановлені за додавання Mn²⁺-сукцинату, однак різниця між контролем та максимальним вмістом (1,0 мг/л) становить 30,3% (P > 0,05; табл. 2). Cu²⁺-сукцинат проявляє токсичний вплив на СДГ. За пропорційного підвищення дози вказаної сполуки величина активності ензиму поступово знижується: за 0,04 мг/л – на 27,3% і за 0,4 мг/л – на 58,3% (P < 0,05).

Таблиця 2

Фізіологічні характеристики спермій за додавання наносукцинатів металів у лактозо-жовтково-гліцеринний розріджувач еякулятів бугаїв, M ± m

Умови досліджу	мг/л	n	СДГ, од/год×0,1 мл сперми	n	Вживання, год
Контроль	-----	17	37,9 ± 4,29	17	160,9 ± 4,63
За додавання наносукцинатів: Zn ²⁺	3,0	6	34,2 ± 5,82	6	148,0 ± 6,73
	0,6	6	30,2 ± 7,34	6	152,0 ± 9,28
	0,06	6	44,2 ± 8,03	6	152,0 ± 9,24
	η		0,244		0,262
Cu ²⁺	0,4	6	16,0 ± 4,05*	6	148,0 ± 6,73
	0,04	6	27,7 ± 6,53	6	164,0 ± 11,89
	0,004	6	36,8 ± 7,57	6	156,0 ± 9,38
	η		0,460		0,244
Mn ²⁺	1,0	6	26,7 ± 6,42	6	172,0 ± 10,46
	0,1	6	30,8 ± 4,47	6	172,0 ± 6,73
	0,01	6	38,3 ± 8,39	6	168,0 ± 8,00
	η		0,268		0,250

Примітка. Різниця статично вірогідна порівняно з контролем: * P < 0,05; ** P < 0,01; *** P < 0,001

Вживання спермій у середовищі розрідження за низьких доз сукцинатів мікроелементів не змінюється і перебуває на рівні контролю (152,0–168,0 год). Використання 0,1 мг/л Mn²⁺-сукцинату в розрідженій спермі підвищує на 12 год вживання спермій і за дози 1,0 мг/л – величина показника становить 172,0 год. Збільшення ж вмісту Zn²⁺ і Cu²⁺-сукцинатів до максимальних доз зумовлює тенденцію до зниження вживання спермій на 12 год порівняно з контролем.

Висновки

Додавання в розріджувач еякулятів бугаїв наносукцинатів мікроелементів впливає на інтенсивність окисних процесів у спермі, вживання й активність ензиму-маркера запліднювальної здатності спермій. Оптимальними концентраціями, які забезпечують

нормалізацію окисних процесів і високе вживання спермій у розрідженій спермі бугаїв, є: 0,1 мг/л Mn²⁺–, 0,04 мг/л Cu²⁺– і 0,6 мг/л Zn²⁺-наносукцинатів. Збільшення концентрацій наносукцинатів мікроелементів в розріджувачі більше за оптимальні величини інгібує дихальну активність сперми, а за 0,4 мг/л Cu²⁺-сукцинату знижує активність сукцинатдегідрогенази (P < 0,05).

Бібліографічні посилання

Iablonskyi, V.A., Khomyn, S.P., Zaviriukha, V.I., Demchuk, M.V. (2009). Biotekhnolohichni i molekuliarno-henetychni osnovy vidtvorennia tvaryn. Lviv: Afisha (in Ukrainian)
Houston-Ludlam, G. (2003). Cu/Zn Superoxide Dismutase: A Key Player in the Antioxidant Defense System. Genetics. BSCI 230.

- Skrzycki, M., Czeczot, H. (2004). Extracellular superoxide dismutase (EC-SOD) – structure, properties and functions. *Postepy Hig. Med. Dosw.* 24(58), 301–311.
- Kuzmina, N.V., Ostapiv, D.D. (2010). Izofermenty SOD u rozridzhenykh eiakuliatakh buhaiv. *Rozvedennia i henetyka tvaryn.* 44, 107–108 (in Ukrainian)
- Eghbali, M., Alavi-Shoushtari, S.M., Rezaii, S.A. (2008). Effects of copper and superoxide dismutase content of seminal plasma on buffalo semen characteristics. *Pak. J. Biol. Sci.* 11, 1964–1968.
- Lukjanova, L.D., Balmuhanov, B.S., Ugolev, L.T. (1982). *Kislородzavisimye processy v kletke i ee funkcional'noe sostojanie.* M.: Nauka (in Russian).
- Shtol'c, K.F., Mosolova, I.M., Dronova, L.A. (1980). *Amperometricheskoe opredelenie ferrocianida v prisutstvii subkletochnyh struktur.* *Biohimicheskie metody.* M.: Nauka, 147–150 (in Russian).
- Chukhrii, B.M., Klevets, L.O. (1978). *Do metodyky vyznachennia aktyvnosti oksyliuvalnykh fermentiv u spermi buhaiv. Rozvedennia ta shtuchne osimeninnia velykoi rohatoi khudoby.* Kyiv. 10, 42–45 (in Ukrainian)
- Plohinskij, N.A. (1969). *Rukovodstvo po biometrii dlja zootehnikov.* M.: Kolos (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 27.03.2017